

היום נלמד בעזרת ה':

גיטין דף מד

תנו רבנן גבאוי בחובו: אם הגוי לקח את העבד בתור גבייה על החוב שהיהודי היה חייב לו, או שהיהודי נתן אותו ל'סיקריקון' - גוי רוצח בכדי להציל את עצמו - אין העבד יוצא לחירות. משום שהעבד נלקח לגוי באונס, ובאונס לא קנסו רבנן שהעבד יצא לחירות. (הנפק"מ במקרה שהעבד ברח שלא ישתעבד בחזרה לאדון).

ורמיניה הרי שאנסו בית המלך: אם מבית המלוכה הגויי באו ולקחו ליהודי את השדה שלו; אם היה זה בעבור החוב שהיה חייב היהודי למלך - היהודי חייב לעשר ממקום אחר על הפירות הללו, משום שנחשב הדבר כאילו הוא מכר למלך את השדה בעבור החוב שהיה לו (והדין הוא שהמוכר פירות חייב לעשר אותם), אבל אם המלך לקח לו את השדה בעושה והאיש הפסיד את כספו (= 'אנפרות') - הוא פטור מלעשר.

הקושיא: משדה מוכח שגביית דבר בעבור חוב נחשבת למכירה, ולכן כשהמלך נטל את השדה בחובו הוא חייב לעשר. אם כן מדוע כשגבה הגוי את העבד בעבור החוב לא יצא העבד לחירות, והרי זה כמו מכירה ובמכירה קנסו רבנן?

תירוץ: שאני התם דקא משתרשי ליה: בשדה הוא חייב לעשר, משום שהוא נהנה מגביית החוב בכך שהוא נפטר מלהפריש את המעשרות. אבל במכירת עבד לגוי הסיבה שקנסו אותו שיצא לחירות היא בגלל שהוא מבטל אותו מהמצוות, ולכן כאשר הגוי גובה את העבד באונס שלא מרצון האדון, לא קנסו אותו.

ת"ש דאמר רב: 'פרהנג' הוא גוי מציק ומעליל עלילות שהעליל על היהודי עלילת ממון, והיהודי שילם את העבד שלו ל'פרהנג' - יצא לחירות. והרי מדוע קנסו אותו וכי מה היה עליו לעשות?

והתשובה: **הוי ליה לפייס ולא פייס:** היהודי לא היה מוכרח למסור את העבד לגוי הוא היה יכול לפייס אותו ולתת לו דברים אחרים, ולכן הוי כמכירה מרצון וקנסו אותו.

(המשך בדף הבא ↓)

*

בעי רבי ירמיה: המוכר את עבדו לגוי למשך שלוש יום בלבד ולאחר מכן הוא חוזר אליו, האם קנסו את האדון שהעבד יצא לחירות?

ת"ש דאמר רב וכו': הגמרא מבינה שהוא נותן את העבד לפרנהג רק בשביל לעבוד את עבודת המלך ובסיומה הוא חוזר אליו. ומוכח שגם במכירה לזמן הוא יוצא לחירות!

הגמרא דוחה: מדובר שהוא לא חוזר אליו לעולם.

שאלות נוספות של רבי ירמיה: **מכרו חוץ ממלאכתו מהו:** מה הדין המוכר עבדו לגוי רק בכדי שהגוי יחתן אותו עם שפחה ויקבל את הוולדות, אך לא להעביד את העבד במלאכות. האם קנסו שיצא לחירות? הצד לומר שלא קנסו משום שהוא לא מפקיע אותו מהמצוות כי הוא לא יצטרך לחלל שבת ויו"ט.

חוץ מן המצוות מהו וכו': הוא מכר את העבד לגמרי אבל התנה עם הגוי שלא יוכל למנוע ממנו לעבור על המצוות. וכן אם מכר אותו והתנה שהוא לא יעבוד בשבתות ויו"ט.

לגר תושב וכו': מכר אותו ל'גר תושב' שהוא גוי המתגורר בארץ שקיבל על עצמו שבע מצוות בני נח, האם קנסו? וכן אם מכר לישראל מומר מה הדין? וכן לכותי (= השומרונים שהתגיירו ונחלקו הדעות האם הם גירי אמת או גירי אריות).

פשוט מיהא חדא: תפשוט לפחות אחד מכל הספיקות שלך: גר תושב דינו כגוי. ואמנם לגבי כותי ומומר נחלקו הדעות.

*

בעו מיניה מרבי אמי: עבד שהלך והפיל את עצמו לחיילי הגויים, והאדון אינו יכול להוציא אותו מידם בשום אופן, אך הם מסכימים לשלם לו את דמי העבד. האם מותר לו לקבל מהם את הכסף? (דהיינו האם גוזרים בזה כדי שלא יבואו למכור עבד לגוי?).

א"ל רבי ירמיה לרבי זריקא: צא ותעיין במשניות והברייטות הידועות לך (= מכילתין) בכדי שנדע לתת תשובה לשאלה הזו. רבי זריקא מצא ברייתא המדברת במקרה דומה.

המוכר ביתו לעכו"ם בארץ ישראל קנסו אותו חכמים שהכסף אסור בהנאה (כי עבר על איסור 'לא תחנם' לא תתן להם חנייה בקרקע ארץ ישראל). ובכל אופן כאשר גוי אנס לו את הבית והוא לא יכול לשחרר אותו מידי, מותר לו להנות מהכסף שמשלם לו הגוי בעבור הבית. והוא גם יכול לכתוב על כך שטר ולחתום בבית משפט של גויים - ואפילו שהוא נותן להם בכך חשיבות למערכת המשפט שלהם - מפני שהוא מציל מידם.

דחייה: ודילמא: יתכן שדוקא בבית לא גזרו כזה כי אין כל כך חשש שאדם ילך וימכור את הבית שלו לגוי (כי הוא לא יכול להסתדר בלא בית), אבל בעבד שמכירתו היא דבר מצוי (כי יכול להסתדר בלעדיו) גזרו שלא לקחת את דמיו מהגוי כדי שלא יבואו למוכרו לגוי. או שלא גזרו?

שלח להו רבי אמרי: תשובה לשאלה: מני אמי בר נתן תצא ההוראה הזו לכל ישראל: מותר ליטול את דמיו של העבד.

*

א"ר יהושע בן לוי: קונסים את האדון לפדות את העבד מיד הגוי, ואפילו אם הגוי מעלה את המחיר פי מאה מהשווי האמיתי של העבד.

דוקא או לאו דוקא: הגמרא מסתפקת האם רבי יהושע בן לוי התכוין לספר מאה במדויק או בלשון גוזמא?

ת"ש דאמר ריש לקיש: חכמים גזרו שלא למכור בהמה גסה (= כגון שוורים) לגוי (משום שלא יבוא להשכיר לו את הבהמה ותעבוד בשבת ויעבור היהודי על 'שביית בהמתו'). אדם שעבר ומכר את הבהמה לגוי קנסו אותו חכמים שיפדה אותה עד פי עשרה משוויה.

מוכח שכאשר חכמים קונסים הם לא קונסים באופן מוגזם. ולכן כוונת רבי יהושע בן לוי בהכרח לאו דוקא מאה.

דחייה: ודלמא שאני עבד: יתכן שמכירת עבד חמורה יותר מבהמה, כי הגוי מפקיע ממנו את קיום המצוות ולכן החמירו לפדות אותו אפילו עד מאה ממש.

ואיכא דאמרי: רבי יהושע בן לוי אמר שקונסים את האדון לפדות את העבד רק עד פי עשרה. והגמרא מסתפקת האם דוקא עשרה, או לאו דוקא - כלומר שאם ידרוש הגוי יותר מעשרה יצטרך לשלם לו (דהיינו בכל מחיר)?

ת"ש דאמר ריש לקיש: שבבהמה קנסו אותו עד מאה. מוכח שמה שאמר ריב"ל עשרה לאו דוקא אלא אפילו יותר.

דחייה: שאני עבד דלא הדר ליה: יתכן שבעבד קנסו דוקא עד עשרה ולא יותר משום שהוא לא חוזר אל האדון לאחר הפדיון, שהרי הוא כבר יצא לחירות כשנמכר לגוי. אבל בהמה שחוזרת לישראל בפדיון צריך לפדותה אפילו עד מאה.

קושיא: אלא בהמה טעמא מאי וכו': אך אם כן מדוע קנסו בבהמה עד פי מאה, והרי בגלל שהיא חוזרת אליו היה מספיק לקנס אותו עוד פעם אחת - שזהו השווי שהוא מרויח מכך שהיא חוזרת אליו, ומדוע קנסו אותו בעוד 89 פעמים?

אלא עבד מילתא דלא שכיחא: אלא אמנם בעבד קנסו דוקא פי עשרה, ובבהמה פי מאה, וההבדל ביניהם שבעבד לא קנסו כל כך כמו בבהמה כי פחות מצוי שמוכרים עבד מאשר בהמות.

*

בעא מיניה רבי ירמיה.. מכר עבדו ומת: האם קנסו את בנו שיפדה אותו מהגוי או לא?

צרם אוזן בכור: בכור בהמה ניתן לכהן, יש בו קדושה וצריך הכהן להקריבו. אמנם אם נפל בו מום הוא יוצא מקדושתו ומותר לאוכלו. אסור מדאורייתא לעשות בו מום, ואם עשה כן (כגון שחתך מעט את אזנו) קנסוהו רבנן שלא יהנה מהבהמה. הגמרא מסתפקת במסכת בכורות האם כשצרם את האוזן ומת, קנסו גם את בנו להינות מהבהמה או לא?

גם אם ננקוט שם שכן קנסו את בנו, יתכן שזהו דוקא שם משום שהטלת מום בבכור היא איסור דאורייתא, אבל כאן שמכירת עבד לגוי היא איסור דרבנן לא יקנסו.

כיון מלאכתו במועד: אם התחיל מלאכה לפני החג באופן שלא יוכל לגומרה ויצטרך להשלים אותה בחול המועד משום 'דבר האבד' (המותר בחול המועד) - קנסו אותו חכמים שלא יגמור את המלאכה והיא תלך לאיבוד. הגמרא מסתפקת במסכת מועד קטן האם קונסים גם את בניו אחריו שלא ישלימו את המלאכה?

גם אם ננקוט שם שלא קנסו את בניו - יתכן שזהו דוקא שם שהאבא בסופו של דבר לא עשה איסור כי הוא מת קודם למועד, ולכן התירו לבניו לגמור את המלאכה. אבל כאן שהאבא עשה איסור בפועל שמכר את העבד לגוי יקנסו את בניו. דהיינו הספק הוא: האם קנסו את האיש דהיינו את האבא והוא כבר נפטר, או שקנסו את הממון כלומר את העבד שיפדו אותו מהגוי ולכן גם לאחר מותו על בניו לפדותו.

שדה שנתקווצה בשביעית: שדה שבעליה נטל את הקוצים שלה בשביעית, מותר לזרוע אותה במוצאי שביעית. כי היא מלאכה שיאנה חשובה ולא קנסו אותו רבנן עליה (רש"י במועד קטן), אבל שדה שבעליה זיבל אותה בשביעית - על ידי הובלת זבל בעגלות (= נטייה) או על ידי הכנסת דיר של בהמות (= נדיירה) - אסור לזרעה במוצאי שביעית, כי היא מלאכה חשובה וקנסו אותו רבנן על כך. אמנם אם בעל השדה מת מותר לבנו לזרעה.

איסור זיבול בשביעית הוא מדרבנן, ואנו רואים שקנסו רק אותו ולא את בנו. והוא הדין לגבי מכירת עבד שהיא איסור דרבנן שקנסו דוקא את המוכר שיפדה את העבד מהגוי ולא את בנו.

טימא טהרותיו ומת: אדם שטימא את התרומה של חבריו הכהן, פטור מלשלם מכיון שזהו 'היזק שאינו ניכר', אבל רבנן קנסו אותו לשלם לו את הנזק (כדי שלא יהא כל אחד מטמא את פירותיו של חבריו ואומר פטור אני). אב"י מבאר שאם המזיק מת, לא קנסו את בנו שישלם את הנזק, משום שהדין לשלם הוא רק קנס דרבנן והקנס הוא רק על עושה האיסור ולא על בנו.

למדנו במשנתנו - או לחוצה לארץ:

תנו רבנן: המוכר עבדו לחו"ל (ואפילו לישראל), יצא העבד לחירות וצריך גט שחרור מרבו השני כדי להתירו להינשא לבת ישראל.

רשב"ג אומר - יש פעמים שיצא העבד לחירות ויש פעמים שלא. **כיצד?** אם אמר המוכר 'פלוני עבדי מכרתי אותו לפלוני אנטוכי' (= אנטוכיא היתה עיר בחו"ל), לא יצא העבד לחירות, לפי שמשמע שאומר שמכרו לפלוני שנולד באנטוכיא ולא לפלוני שנולד וגר שם כעת, ואפשר לומר שאותו פלוני לא קנה את העבד על מנת להוליכו לאנטוכיא, ואף אם אנו רואים שהוליכו לשם אנו אומרים שדעתו לחזור לארץ ישראל. אבל אם אמר המוכר 'פלוני עבדי מכרתי אותו לאנטוכי שבאנטוכיא', יצא העבד לחירות, לפי שמשמע שהוא גר שם וקנה את העבד על מנת להוליכו לשם.

קושיא: והא תניא: והרי למדנו בברייתא - אם אמר 'מכרתיהו לאנטוכי' יצא העבד לחירות, ורק אם אמר 'מכרתיהו לאנטוכי השרוי' (= שגר) בלוד (= בארץ ישראל) לא יצא לחירות. משמע שאם אמר 'מכרתיהו לפלוני אנטוכי' יצא לחירות, וזה שלא כדברי רשב"ג.

תירוצ: **לא קשיא:** הברייתא הראשונה שאמרה 'לפלוני אנטוכי' לא יצא לחירות, עוסקת במקרה שיש לקונה האנטוכי בית בארץ ישראל, ולכן לא יצא לחירות לפי שאפשר לומר שהוא גר בביתו שבא"י והוא מכונה 'אנטוכי' משום שנולד שם, והברייתא השניה שאמרה 'לאנטוכי' יצא לחירות, עוסקת במקרה שאין לו בית בארץ ישראל אלא הוא רק מתארח בה, ולכן יצא לחירות לפי שיתכן שקנה אותו על מנת להוליכו לביתו שבאנטוכיא.

בעי רבי ירמיה: אדם שגר בבבל שנשא אשה בארץ ישראל, והכניסה לו אשתו עבדים ושפחות, ודעתו לחזור לבבל, האם זה נחשב שאשתו 'מכרה' לו אותם משום שבעל נחשב כ'לוקח' בנכסי אשתו וא"כ הם יצאו לחירות לפי שהיא מכרה אותם לחו"ל, או לא?

👉 **הקדמה להבנת המשך הסוגיא:** למדנו במס' יבמות (סו:) - אשה שהכניסה בחתונה נכסים מבית אביה כ'נכסי צאן ברזל', דהיינו שהבעל נָשָׂם את שווים וכתב זאת בכתובה. השאלה היא: כשהיא מתגרשת והיא רוצה דווקא את הנכסים ולא את שווים (כמובן שאם הם התייקרו היא מחזירה את ההפרש, וכן להיפך אם הם הוזלו היא מקבלת את ההפרש), אך גם הבעל רוצה אותם והוא טוען שמגיע לה את הסכום שהתחייב עליהם בכתובה ולא את הנכסים בעצמם, מי צודק? והביאה שם הגמ' שיש מי שסובר שהדין עמו (= הוא צודק) לפי שהאחריות על הנכסים עליו וכאילו

קנה אותם והם שלו, ויש מי שסובר שהדין עמה לפי שהנכסים הם 'שבח בית אביה' כלומר יש כבוד למשפחה שהנכסים הללו יחזרו אליהם.

תבעי למ"ד הדין עמה: יש להסתפק בספק הנ"ל גם לדעה שהדין עמה, האם כיון שהדין עמה הרי שהעבדים והשפחות עדיין נחשבים שלה ואין זה נחשב שמכרה אותם לבעלה וא"כ לא יצאו לחירות, או שמא כיון שהם משועבדים לבעל 'לפירות' כלומר שהם משועבדים למלאכתו של הבעל והוא יכול להנות מהם הרי שהם נחשבים שלו וכאילו שמכרה לו אותם, וא"כ יצאו לחירות.

תבעי למ"ד הדין עמו: יש להסתפק בספק הנ"ל גם לדעה שהדין עמו, האם כיון שהדין עמו הרי שהעבדים והשפחות נחשבים שלו וזה נחשב שהיא מכרה אותם לבעלה וא"כ הם יצאו לחירות, או שמא כיון שהוא לא קנה את גופם של העבדים והשפחות אלא רק יכול להשתעבד בהם למלאכתו, הרי שהם נחשבים שלה ואין זה נחשב שמכרה לו אותם, וא"כ לא יצאו לחירות. תיקו.

אמר רבי אבהו, שנה לי רבי יוחנן: עבד שיצא אחר רבו לסוריא (= היא ארם צובא שכבש דוד, והיא נחשבת כחו"ל לעניין מכירת עבדים) ומכרו שם רבו, יצא העבד לחירות, למרות שמתחילה יצא לשם מדעתו ואם לא היה רוצה לצאת לא היה יכול רבו להכריח אותו לצאת עמו (= רבו לא יכול לכופו לצאת מא"י לחו"ל).

קושיא: **והתני ר' חייא:** והרי שנה רבי חייא - עבד שיצא מא"י לסוריא ומכרו שם רבו איבד את זכותו לצאת לחירות, לפי שיצא מדעתו.

תירוץ: **לא קשיא:** דברי רבי יוחנן נאמרו במקרה שיצא לסוריא על מנת לחזור לארץ ישראל, וכיון שמכרו שם הרי זה כמוכר לחו"ל ויצא לחירות, ואילו דברי ר' חייא נאמרו במקרה שלא היתה דעתו לחזור כשיצא, וכיון שהעבד היה צריך להישאר בארץ ולא לצאת אחר רבו לסוריא לכן איבד את זכותו.

הגמ' מביאה לכך ראייה:

והתניא: וכן למדנו בבבלי - יוצא העבד אחר רבו לסוריא. לפני שהגמ' מביאה את המשך הבבלי היא עוצרת ושואלת: משמע שהדין הוא שעל העבד לצאת אחר רבו לסוריא גם אם אינו רוצה, והרי הדין הוא 'ואין הכל מוציאין' כלומר שאי אפשר להכריח לצאת לחו"ל וא"כ האדון לא יכול להכריח את העבד לצאת לסוריא?

ומתרצת: אלא צריך לגרוס - יצא העבד אחר רבו לסוריא ומכרו רבו שם וכו', כלומר אם העבד יצא אחר רבו לסוריא ומכרו שם, אם דעת רבו לחזור כופים את הקונה להוציא את העבד לחירות, ואם אין דעת רבו לחזור אין כופים את הקונה להוציא לחירות, כיון שהפסיד את זכותו.

אמר רב ענן: שמעתי ממר שמואל שני דברים שבהם פסק את הדין: 1. את הדין הנ"ל לגבי מכירת עבד לחו"ל שיצא העבד לחירות. 2. נאמר בבית המדרש - המוכר את השדה שלו בשנת היוכל עצמה נחלקו בזה רב ושמואל. ביאור: בשנת היוכל כל השדות שנמכרו (עד ליוכל) חוזרים לבעליהם הראשונים. ויש לדון מה הדין של מי שמכר את השדה שלו בשנת היוכל עצמה שאז היא צריכה לחזור לבעלים הראשונים (= המוכר)? לדעת רב - השדה מכורה אבל מיד חוזרת לבעלים, ונמצא שהקונה הפסיד את כספו. ולדעת שמואל - השדה אינה מכורה כלל, לפי שיש קל וחומר, אם שדה שכבר נמכרה חוזרת לבעלים, שדה שאינה מכורה בוודאי שלא תוכל להימכר.

ממשיך רב ענן ואומר:

בחדא הדרי זביני וכו': באחד משני הדינים הללו אמר שמואל שהמכירה מתבטלת והמוכר מחזיר את המעות לקונה, ובשני הוא אמר שהמכירה לא בטלה והקונה הפסיד את כספו. ואני לא יודע באיזה מהם הוא פסק שהמכירה בטלה ובאיזה הוא פסק שלא בטלה. נכן ביאר רש"י. רש"י שואל, שעל הצד ששמואל פסק לגבי שדה שהקונה הפסיד את כספו א"כ קשה במה חולק שמואל על רב, והרי גם רב סובר שהקונה הפסיד את כספו? רש"י מתרץ שהם נחלקו לגבי המטלטלין שנקנים אגב השדה (= הדין הוא שאפשר לקנות מטלטלין אגב קניית השדה, ובקניית השדה נקנים גם המטלטלין), לדעת רב הקונה קנה את השדה ואגב השדה הוא יכול לקנות מטלטלין, אלא שאח"כ השדה חוזרת למוכר. ואילו לדעת שמואל המכירה לא חלה כלל ולא קנה את המטלטלין אגב השדה.

אמר רב יוסף: נראה אנחנו ונפשוט את הספק של רב ענן ממה שלמדנו כברייתא לעיל - המוכר עבדו לישראל הגר בחו"ל, יצא העבד לחירות וצריך גט שחרור מרבו השני (= הקונה). ע"כ הברייטא. מוכח שרבו השני קנה את העבד והפסיד את כספו כיון שצריך לשחררו, לפי שאם המכירה בטלה הרי שהעבד שייך לרבו הראשון (= המוכר) והוא צריך לשחררו.

רב יוסף מסיים את ההוכחה:

וכי אמר שמואל וכו': וכיון שרוב ענין שמע משמואל שבדין אחד בטלה המכירה, ומהברייתא הנ"ל אנו רואים שלגבי עבד לא בטלה המכירה, הרי לנו הוכחה שדברי שמואל שבטלה המכירה נאמרו לגבי שדה ביוכל!